

УДК 371.134

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-1-41>**Наталія ГОРОПАХА,***orcid.org/0000-0002-5406-1963**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені професора Т. І. Поніманської
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) natagor62@gmail.com***Олена МІШКУЛИНЕЦЬ,***orcid.org/0000-0002-5874-3830**кандидат психологічних наук,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»
(Мукачєво, Закарпатська область, Україна) paucakprk@i.ua***Олена СОЦЬКА,***orcid.org/0000-0001-6013-4527**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) happu0479@gmail.com*

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Становлення та розвиток систем дошкільної та початкової освіти напряму пов'язані з використанням традиційних та інноваційних форм навчання.

Застосування новітніх технологій та практик активізації освітнього процесу є рушійною силою для модернізації системи освіти відповідно до вимог сьогодення. Пошук оптимального співвідношення між класичними та інноваційними моделями виховання гармонійної особистості є важливим напрямом наукових досліджень у контексті реалізації концепції Нової української школи.

У статті розглянуто окремі аспекти, що характеризують традиційні та інноваційні форми навчання в закладах дошкільної та початкової освіти. Визначено сучасні тенденції, риси та пріоритети у використанні класичних та інноваційних методів навчання. Наголошено на необхідності розмежування вказаних форм роботи та їх діалектичному зв'язку в сучасному освітньому середовищі. Звернено увагу на поняття та значення наступності між дошкільною та початковою освітою, яка є ваговою частиною процесу реформування зазначених складників освіти в Україні. Висловлено ідею щодо необхідності формування гармонійно розвинутої особистості в умовах безперервного навчання та адаптації дитини до змін і трансформацій у системі освіти. Окремо зауважено, що використання інформаційно-комунікативних технологій та інноваційних практик є актуальним та необхідним елементом ефективного, прогресивного та сучасного навчання.

В умовах складної епідеміологічної обстановки важливо подбати про широке впровадження новітніх технологій в освітній процес, які дадуть змогу зберегти якість освітнього процесу в умовах віддаленої взаємодії. Принципово важливою є реалізація особистісно орієнтованого підходу до організації навчання, який дасть змогу сформувати всебічно розвинену особистість, виховати патріотичні почуття та надати необхідну психологічну і педагогічну підтримку.

***Ключові слова:** система освіти, традиції та інновації, Нова українська школа, інформаційно-комунікативні технології, наступність між дошкільною та початковою освітою.*

Nataliia HOROPAKHA,*orcid.org/0000-0002-5406-1963**Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Preschool Pedagogy and Psychology
and Special Education named after Professor T. I. Ponimanskaya
Rivne State University for the Humanities
(Rivne, Ukraine) natagor62@gmail.com*

Olena MISHKULYNETS,

orcid.org/0000-0002-5874-3830

Candidate of Psychological Sciences,

*Lecturer at the Department of Psychological and Pedagogical Disciplines
Separate Structural Unit "Humanitarian Pedagogical Professional College
of Mukachevo State University"*

(Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine) naukagpk@i.ua

Olena SOTSKA,

orcid.org/0000-0001-6013-4527

Candidate of Pedagogical Sciences

*Associate professor at the Department of the Theory and Methods of Preschool Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
(Odessa, Ukraine) happy0479@gmail.com*

TRADITIONS AND INNOVATIONS OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Formation and development of preschool and primary education systems is directly related to the use of traditional and innovative forms of education. The use of the latest technologies and practices to intensify the educational process is a driving force for the modernization of the education system in accordance with today's requirements.

Finding the optimal relationship between classical and innovative models of education of a harmonious personality is an important area of research in the context of the concept of the New Ukrainian school.

The article considers some aspects that characterize the traditional and innovative forms of education in preschool and primary education. Modern tendencies, features and priorities in the use of classical and innovative teaching methods are determined. Emphasis is placed on the need to distinguish between these forms of work and their dialectical connection in the modern educational environment. Attention is paid to the concept and importance of continuity between preschool and primary education, which is an important component of the process of reforming these components of education in Ukraine. The idea of the need to form a harmoniously developed personality in the conditions of continuous learning and adaptation of the child to changes and transformations in the education system is expressed. It is separately noted that the use of information and communication technologies and innovative practices is a relevant and necessary element of effective, progressive and modern learning.

In a complex epidemiological situation, it is important to take care of the widespread introduction of new technologies in the educational process, which will preserve the quality of the educational process in terms of remote interaction. Fundamentally important is the implementation of a personality-oriented approach in the organization of education, which will form a comprehensively developed personality, cultivate patriotic feelings and provide the necessary psychological and pedagogical support.

Key words: *education system, traditions and innovations, New Ukrainian school, information and communication technologies, continuity between preschool and primary education.*

Постановка проблеми. Формування якісної системи освіти є актуальним завданням освітньої політики держави. Поєднання традицій та інновацій у системі дошкільної та початкової освіти є запорукою щоденного поступу та прогресивного розвитку вітчизняної системи надання освітніх послуг. Необхідність задоволення потреб суспільства вимагає постійного удосконалення стандартів та практик реалізації освітньої політики, що змушує більш детально вивчати можливість поєднання історично сформованих засад функціонування системи освіти з новітніми методами, які забезпечують інноваційність в освітній сфері.

Окреслення основних тенденцій наукового бачення розвитку дошкільної та початкової освіти дасть змогу визначити ключові ознаки сучасної освітньої політики у згаданих сферах, матиме позитивне значення для розуміння теоретико-прикладних засад організації роботи в

зкладах освіти. Гармонійний розвиток особистості дитини, розбудова освітнього середовища та формування компетентності викладачів напряду залежать від вміння поєднати класичні та сучасні форми, методи та принципи роботи, що своєю чергою потребує комплексного дослідження.

Аналіз досліджень. Фундаментальні засади поєднання традицій та інновацій у системах дошкільної та початкової освіти стали об'єктами вивчення вчених, зокрема А. С. Виноградова, А. А. Волосяк, О. В. Ковшар, Н. В. Любченко, О. О. Маркозової, О. А. Прокопенко, І. О. Сак, Т. І. Туркот. Проведені дослідження висвітлили класичні та сучасні аспекти навчання в закладах освіти, окреслили питання застосування інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій. Разом із тим питання взаємозв'язку традицій та інновацій у побудові ефективної моделі освіти залишається актуальним та малодослідженим

явищем. Вказане питання є пріоритетним напрямом державної політики, від якого залежать якість та ефективність вітчизняної освіти. Це зумовлює необхідність продовження та поглиблення наукових узагальнень, проведення досліджень вибраної проблематики.

Мета статті – висвітлення традиційних та інноваційних підходів у системі організації дошкільної та початкової освіти. Визначена мета пов'язана із виконанням таких завдань: визначити сучасні умови реалізації традиційних та інноваційних форм навчання; окреслити відмінності традиційних та інноваційних форм навчання; розкрити інноваційні форми та практики в діяльності закладів дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування системи дошкільної та початкової освіти відбувається поступово та є відображенням системних змін у сучасній освіті. Освітня політика значною мірою є віддзеркаленням історичних принципів ціннісного та культурного розвитку українського народу. У таких умовах важливо забезпечити збереження традицій та використання інновацій як взаємодоповнюючих компонентів у розвитку вищезазначених складників системи освіти України.

Реформування системи дошкільної та початкової освіти відбувається відповідно до концепції Нової української школи (НУШ), яка торкається також і функціонування різних сфер суспільного життя (економічної, політичної, соціальної тощо). Виникаючі трансформації як ніколи вимагають розробки нових механізмів та практик, що стануть належним фундаментом подальших змін, що спрямовані на піднесення якості освіти до нового рівня. При цьому повноцінний розвиток особистості дитини залишається ключовим питанням, яке підлягає вирішенню в рамках НУШ.

Самовизначення особистості, духовне становлення дітей, підготовка їх до самостійного життя, розвиток здібностей та обдарувань – питання, які становлять сучасну державну політику в галузі дошкільної освіти (Ковшар, 2016: 31).

У сучасних умовах виникає значна кількість вимог, норм та стандартів, які стосуються надання освітніх послуг. Система дошкільної освіти потребує чіткої збалансованості в питанні відповідності проголошеної мети освітньої діяльності закладу основним вимогам та пріоритетам освітньої діяльності.

Цілком очевидно, що традиційні та інноваційні методи навчання спрямовані на реалізацію основних пріоритетів дошкільної освіти у XXI столітті, якими є особистісна орієнтація, формування

гуманістичних цінностей, оновлення принципів, змісту та освітніх технологій, орієнтація на формування життєвої компетентності дитини, забезпечення фізичного, психологічного та морального здоров'я, пріоритет інтересів дитини перед усіма іншими, формування свідомого, відповідального ставлення до життя (Макарчук та ін., 2014: 6).

Застосування інновацій уможливило побудову сучасного освітнього простору. З огляду на це, в організації роботи учасників освітнього процесу акцентовано на подоланні застарілих та консервативних форм та методів роботи.

Слушною є позиція, що тільки інноваційна освіта може виховати самодостатню, всебічно розвинену особистість, яка керується власними знаннями й переконаннями та в майбутньому спроможна принести користь державі (Маркова, 2016: 251–252).

Традиційні методи, сформовані в системі дошкільної та початкової освіти, заклали міцний фундамент для побудови сучасної освіти та не втратили своєї актуальності донині. Серед основних традиційних методів виділимо вербальні, наочні, практичні, контрольні та самостійні методи.

Сутність інновацій полягає в пошуку та вмілому застосуванні нових підходів до навчання молодого покоління. Інноваційні форми навчання включають, наприклад, ділові ігри, конкурси, уроки-екскурсії, рольові ігри тощо (Сак, 2016).

Дійсно, розвиток пізнавальної діяльності учня зумовлений правильним поєднанням традиційних та сучасних форм роботи, адже без нововведень неможливо постійно вдосконалювати форми взаємодії з дітьми, підвищувати їх інтерес до творчості та навчання.

Проведення порівняльного аналізу традиційних та інноваційних технологій навчання в освітньо-виховній роботі дали змогу І. Т. Туркоту (Туркот, 2011: 271–272) сформулювати перелік та наочно відобразити риси, що відрізняють вказані підходи до організації навчання та виховання (таблиця 1).

Зображений порівняльний аналіз допомагає зрозуміти яскраву відмінність між традиційними та інноваційними практиками, які застосовуються у процесі навчання дітей. Виховання особистості, що здатна мислити творчо, розвиватися, сприймати та відтворювати інформацію, самостверджуватися, є результатом впливу інновацій на освітньо-інформаційне середовище. Традиційні методи, безумовно, можуть активно використовуватися у формуванні особистості та бути ефективними, однак без інновацій цей процес не матиме результату, який відповідатиме вимогам сьогодення.

Порівняльна характеристика традиційної та інноваційної технологій навчання

Критерій характеристики	Особливості технологій навчання	
	Традиційна	Інноваційна
Місце і роль педагога	Визначення педагогом усіх аспектів навчання	Педагог ініціює процес навчання, а студенти перетворюються на активних учасників процесу
Місце і роль учня	Сприйняття, засвоєння та відтворення інформації	Активне засвоєння і генерування знань
Методи управління	Авторитарне управління	Демократичне управління
Рівень творчості	Творчість є атрибутом педагога, учень отримує готову інформацію	Творчість педагога стає різноманітною, учень – активний учасник творчого процесу
Тип інформаційної комунікації	Керована педагогом взаємодія	Багатоканальна система обміну Інформацією
Рівень контролю	Формальні, неіндивідуалізовані та жорсткі форми	Гнучкі, індивідуалізовані форми, самоконтроль та рефлексія

Сучасна модель особистісно орієнтованого навчання чітко визначає необхідність орієнтування на особистість дитини, її інтелектуальне, психологічне, духовне збагачення.

Освітнє середовище майбутнього має спрямовуватися на виховання гармонійної особистості шляхом створення оригінальної системи безперервної освіти від народження дитини до її входу в самостійне життя (Чернишова та ін., 2012: 37).

У цьому контексті вагоме значення відіграє також і впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) в освітній простір. Безумовно, ІКТ допомагає створити систему освіти на основі досягнень науки та техніки, зробити процес навчання цікавим та ефективним.

Потрібно забезпечити методично грамотне введення інформаційно-комунікаційних технологій у роботу з дітьми дошкільного віку, щоб комп'ютер був засобом розвитку в дітей творчого мислення та реалістичного сприйняття світу (Волосюк, 2015: 14).

Цікавою є практика роботи закладів дошкільної освіти. У діяльності освітніх інституцій прослідковується низка важливих аспектів, які створюють умови для переходу дитини з закладу дошкільної освіти до школи.

Заклад дошкільної освіти має допомогти дитині усвідомити, що школа є продовженням того, чим вона займалася в дитячому садку. Наступність дошкільної та початкової освіти пов'язана не лише зі зміною середовища її розвитку, але й з відповідними процесами самоусвідомлення, відкриття нових можливостей. Слід погодитися з думкою, що важливим є забезпечення психологічного, методичного та практичного аспектів, що

допомагає реалізувати вищезазначений процес переходу (Чернишова, 2012: 41).

Безумовно, за допомогою надання дітям необхідних орієнтирів індивідуального характеру можна сформувати соціально активну та відповідальну особистість. Це складне питання реалізується завдяки глибокому аналізу процесів, пов'язаних із розвитком дітей, використанню методів та способів роботи в процесі цікавих та творчих заходів: семінарів, виставок, конференцій, які позитивно впливатимуть на роботу кадрів.

Позиція Міністерства освіти і науки України (Офіційний сайт МОНУ) базується на тому, що для цілісного та гармонійного розвитку дитини необхідна якісна система дошкільної освіти, зміст якої органічно пов'язаний з ідеями Нової української школи: він забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах шкільної реформи. Цей процес відображає неперервність здобуття людиною освіти, необхідність створення освітнього процесу, який продовжується від закладу дошкільної освіти до школи.

Дійсно, надзвичайно важливо не тільки забезпечити неперервність освітнього процесу, але й адаптацію дитини до нового навчання. Формування компетентностей дитини має поєднувати процес опанування необхідних для життя навичок зі збереженням у початковій школі тих видів діяльності, які використовувалися в умовах закладу дошкільної освіти. При цьому прогресивність розвитку потенціалу підростаючого покоління, реалізації закріплених прав та пріоритетів виховання дітей значною мірою залежатиме від застосування інновацій.

Інноваційні форми роботи з дітьми включають: інноваційні види занять (тематичні, комплексні,

комбіновані, інтегровані); нетрадиційні заняття (мінізаняття, уроки милосердя і доброти, заняття-казка, заняття-пошук, заняття-вікторина). Інноваційні технології, що реалізуються в закладах дошкільної та початкової освіти, включають такі технології: особистісно орієнтованої розвивальної освіти; розвивального навчання і виховання Д. Б. Ельконіна; розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера – ТРВЗ; інтегрованого навчання та виховання; індивідуалізації та диференціації освітнього процесу; гуманізації освітнього процесу; здоров'язбережувальні, ігрові та інформаційно-комунікаційні технології тощо (Шинкаренко та ін., 2019: 103).

Інновації дають змогу практично закріпити в освітньому середовищі нововведення, спрямовані на досягнення цілей та пріоритетів освітньої політики щодо виховання творчої та всебічно розвинутої особистості в рамках системи дошкільної та початкової освіти.

Під час складної епідеміологічної обстановки важливо, щоб процес навчання і виховання був спрямований на підвищення якості дошкільної освіти, незважаючи на карантинні обмеження

та нововведення в освітніх програмах. Це має досягатися завдяки педагогічному партнерству, наданню психологічної та педагогічної підтримки дітям, готовності педагогів працювати в часи змін.

Висновки. Система дошкільної та початкової освіти базується на використанні традиційних та інноваційних форм і методів роботи, які поєднуються у процесі виховання дітей. Відмінності між вказаними технологіями навчання дають змогу зробити висновок, що застосування інноваційних моделей та практик є виправданою та необхідною умовою розвитку освітнього простору відповідно до цілей та завдань освітньої політики. Використання інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій має виключно позитивний вплив на формування гармонійно розвинутої особистості. Нині використовується значна кількість інноваційних форм роботи з дітьми та інноваційних технологій, що успішно реалізуються в закладах освіти. Подальші дослідження мають стосуватися розробки та обґрунтування нових інноваційних практик у навчанні та вихованні дітей, які б дали змогу ефективно організувати дистанційне навчання в умовах основних викликів сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волосяк А. А. Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю / за ред. Л. А. Шишолік. Рівне : РОІППО, 2015. 85 с.
2. Дидактичні та методичні засади спеціальної освіти розумово відсталих дошкільників : навч.-метод. посіб. / Н. О. Макачук та ін. Київ, 2014. 337 с.
3. Дошкільна освіта. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/doshkilna-osvita> (дата звернення: 05.04.2021).
4. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти дітей п'яти років : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2016. 625 с.
5. Маркозова О. О. Інноваційність освіти – запорука досягнення життєвого успіху людини. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Соціологія. 2016. № 3. С. 251–254.
6. Сак І. О. Традиції та інновації в сучасній освіті. 2016. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuac_2016_3_38 (дата звернення 08.04.2021).
7. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібн. Київ : Кондор, 2011. 628 с.
8. Формування інноваційного простору дошкільної освіти : наук.-метод. посіб. / за ред. Є. Р. Чернишової. Київ : Вид-во ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2012. 112 с.
9. Шинкаренко В. В., Олефір Н. В., Клімова Л. В., Купрієнко В. І. Сучасні тенденції інноваційного розвитку системи дошкільної освіти в умовах сьогодення. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 14. Т. 2. С. 101–104.

REFERENCES

1. Volosiuk A. A. Vprovadzhennia ta poshyrennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u roboti doshkilnoho navchalnoho zakladu z ditmy, pedahohamy, batkamy ta hromadskistiu [Introduction and dissemination of information and communication technologies in the work of preschool education with children, teachers, parents and the public] / za red. L. A. Shysholik. Rivne: ROIPPO, 2015. 85 p. [in Ukrainian].
2. Dydaktychni ta metodychni zasady spetsialnoi osvity rozumovo vidstalykh doshkilnykiv [Didactic and methodical bases of special education of mentally retarded preschoolers] / N. O. Makarchuk ta in. K., 2014. 337 p. [in Ukrainian].
3. Doshkilna osvita [Preschool education]. Official site of the Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/doshkilna-osvita> (access date: 05.04.2021) [in Ukrainian].
4. Kovshar O. V. Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii peredshkilnoi osvity ditei piaty rokiv [Theoretical and methodological principles of organizing preschool education for children five years old] (PhD Thesis), Kryvyi Rih: Kryvoriz. state ped. un-t, 2016. 625 p. [in Ukrainian].

5. Markozova O.O. Innovatsiiniist osvity – zaporuka dosiahnennia zhyttievoho uspikhu liudyny [Innovative education is the key to achieving human success]. Bulletin of the National University “Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine”. Series: Sociology. 2016. Nr 3. Pp. 251–254 [in Ukrainian].
6. Sak I. O. Tradytsii ta innovatsii v suchasni osviti [Traditions and innovations in modern education]. 2016. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuac_2016_3_38 (accessed 8 April 2021) [in Ukrainian].
7. Turkot T. I. Pedagogika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]. K.: Condor, 2011. 628 p. [in Ukrainian].
8. Formuvannia innovatsiinoho prostoru doshkilnoi osvity [Formation of innovative space of preschool education]: nauk.- metod. posib. / za red. Ye. R. Chernyshovoi. K.: “University of Education Management”, 2012. 112 p. [in Ukrainian].
9. Shynkarenko V. V., Olefir N. V., Klimova L. V., Kuprienko V. I. Suchasni tendentsii innovatsiinoho rozvytku systemy doshkilnoi osvity v umovakh sohodennia [Current trends in the innovative development of preschool education in today’s conditions]. Innovative pedagogy. 2019. Vol. 14. T. 2. Pp. 101–104. [in Ukrainian].